

TASAVVUFÎ ŞİİRİN GÜCÜ
Nazım Hikmet, Sabahattin Ali, Samih Rifat,
Hasan Ali Yücel Tekke Şâiri midir?

*Mustafa KARA**

İnsanoğlunun hayatı anlaması ve kavraması belli oranda daha önceki asırlarda ortaya konan eser ve yorumlar yardımıyla olmaktadır. İnsan, yaşayanlardan olduğu gibi yaşamayan insanlardan, onların eser ve fikirlerinden de beslenen bir özelliğe sahiptir. Bu “beslenme” ile birlikte “eski” lere olan hayranlığı da bazan büyütmekte ve süreklilik kazanmaktadır. Okuduk ve dinledikleriyle asırlar önce yaşamış olan kimselerle bütünleşir, onlarla birlikte olur, onların adı dahi anıldığında heyecanlanır, mutluluk duyar, onlara gönülden selam ve saygılarını arzeder.

Tekke kültüründe yaygın olan adetlerden biri de “eski” şahsiyetlerin ismi hangi vesile ile olursa olsun anıldığında “hû” diyerek saygı ve bağlılık ifade eden, hâl ve tavır içine girmektir. Ruhen onlarla bütünleşerek “gönülden gönüle yol vardır” kaidesince onları yadettir. Onlarla ilgili olarak yazılan binlerce şiir bu “bağ”ın canlılığına şahittir. Şüphesiz sanatkâr yaratılışlı insanlar bu “bağ”ı daha kolay kurabilmekte ve daha uzun süreyle canlı tutabilmektedirler.

Şairler “dünkü” büyük şahsiyetlerle kolay irtibat kurabildikleri gibi günün değerleriyle de bazan çok çabuk kaynaşabilmektedirler. Onun için Cumhuriyet öncesi şiir yazmaya başlayan bir çok şairin “değerler sistemi” Cumhuriyet’le birlikte hemen değişmiş ve farklılaşmıştır.

İnsanın bir özelliği de sevip saydığı büyük şahsiyetlerden bir şeyler umması, onlardan maddî-mânevî yardım beklemesi, “istimdâd”a başvurusudur. Bizim toplumumuzda Abdulkâdir Geylânî’den, Mevlânâ’dan, Hacı Bektaş’tan başlayan bu çizgi, Enver Paşa, Talat Paşa’dan Gazî Paşa’ya kadar uzanmaktadır. Bu “Kurtarıcı Bekleme” psikolojisinin, Mehdî bekleme anlayışının bugün olmadığını kim söyleyebilir?

Burada tekke edebiyatı ve tasavvuf kültürüyle insanımız arasındaki bağı vurgulamak için birkaç şairimize farklı açıdan bakılacaktır. Önce hayatları dervişlikle bolşeviklik arasında geçen iki kişiye dikkat çekilecektir. Sözkonusu sanatkarlar Nazım Hikmet’le Sabahattin Ali’dir. Bu şair yaratılışlı insanların ilk zamanlar nerelerden beslendikleri, kimlere âşık ve hayran oldukları, kimlerin müridi olmak istedikleri 1923’ten sonraki değişimlerle birlikte hangi limanlarda demirledikleri kendi mısralarıyla aktarılacaktır. Daha sonra Tekke kültüründen beslenen Hasan Ali Yücel’e kısaca, Samih Rifat’a genişçe temas edilecek, Veled

* Prof. Dr.; Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Tasavvuf Tarihi Anabilim Dalı Öğretim Üyesi.

Çelebi ve Ziya Gökalp ile perde kapanacaktır. Bu “oyun” içinde iktibas edilen şiirlere bakıldığında şu gerçek bir defa daha bütün açıklığıyla görülecektir: Tasavvuf kültürüne âşına olmayanlar Nazım Hikmet’i de Ziya Gökalp’i de anlayamayacaklardır.

NAZIM HİKMET

1902’de Selânik’te doğdu. Mevlevî dervişi olan dedesi Mehmet Nazım Paşa (öl.1926) Osmanlı’nın son Selânik valisidir.¹

Nâzım Hikmet’in (öl.1963) Cumhuriyet dönemindeki çizgisi bilinmektedir. Cumhuriyet’den önce hangi çizgideydi? Şiiri hangi çizgideydi? Bu soruya cevap arayalım.

Onüç yaşında iken yazdığı IRMAK isimli şiirinde şöyle diyor:

*Ey ırkım sen bir zaman
Avrupa’yı titreten
İstanbul’u fetheden
Fâtihlere mâliktin
...
Bir zamanlar Avrupa
Cehl içinde yüzerken
Yine sen ey ırkım
İlm-i vakte âşına
Alimlere mâliktin*

Aynı yıllarda yazdığı YA RAB BAHTİMİZ NE KADAR KARA başlıklı şiirinde Mehmet Akif’in mısralarını hatırlatan bir edâ vardır:

*Ya Rabbim bahtımız ne kadar kara
Biraz da murunu yâk bu diyâra
Bir ışık bu sonsuz karanlıklara
Ya Rabbî bahtımız ne kadar kara*

Bilindiği gibi İstanbul “Belde-i Tayyibe” ifadesinin ebced hesapla karşılığı olan 857 hicrî tarihinde fethedilmişti.

İşte onun Fetih, Fâtih ve Ayasofya ile ilgili tesbitleri, İşte Vâlâ Nureddin’e ithâf edilen şiir:

SEKİZYÜZ ELLİ YEDİ

*İslâm’ın beklediği en şerefli gündür bu;
Rum Konstantiniyye’si oldu Türk İstanbul’u!
Cihâna karşı koyan bir ordunun sahibi,
Türk’ün genç padişahı, bir gök yarılır gibi
Girdi “Eğrikapı” dan kır atının üstünde;
Fethetti İstanbul’u sekiz hafta üç günde!*

¹ Geniş bilgi için bk. İbnü’l-Emîn Mahmut Kemal, Son Asır Türk Şairleri (SATŞ), II/ 1144 vd. Fevziye Abdullah Tansel, Mehmet Nazım Paşa, AÜİFD., XIV. 155 vd.

*O ne mutlu, mübarek bir kuluymuş Allah'ın...
"Belde-i Tayyibe" yi fetheden padişahın
Hak yerine getirdi en büyük niyazını:
Kıldı Ayasofya'da ikinci namazını.
İşte o günden beri Türk'ün malı İstanbul,
Başkasının olursa yıkılmalı İstanbul.²*

Nâzım Hikmet'in bu dönemde yazdığı şiirlerinde dinî-mistik mısralar çok fazladır. Allah, mâbed, câmî, dergâh, vecd, pîr, velî, ilâhî, evliyâ, ahiret, şefâat, namaz, mucize, din gibi kelimelerle sık sık karşılaşmak mümkündür.

AZİZE

*Bir ilâhî gibi içten duyulur
Seven gönüllere aşına sesin
Başında hâle-nur, gözlerinde nur
Sevda mabedinde bir azizesin*

1920

Şu davetiyenin sahibi Necip Fazıl değil Nazım Hikmet'dir.

SİZ DE Mİ SATILDINIZ

*Gel ey imanlı gençlik, gel ey beklenen gençlik
Gel ki Anadolu'da senin bükülmez çelik
İmânuna, azmine ümit bağlayanlar var*

1921

1920 tarihini taşıyan şu mısralarda "doğu"nun makûs tarihine, savaşla iç içe olan ızdırabına işaret ediyor:

YOLCU YOLUN ŞARKSA

*Yolcu, yolun Şarksa, ansızın çöken
Her taşı mukaddes harabeyi sor.
Orada son damla kanını döken
Yaralı yiğitler dövüş ediyor.*

*Yolcu, yolun Şarksa, bahçelerinde
Güllerin üstüne silah çatılan,
Baharı kan olan illere in de,
O yeri özleyen gönülleri an.*

*Yolcu, yolun Şarka uğrarsa yarın,
Elinde zaferden kopan çiçekle,
Göklere dayanan karlı dağların
Ardında yükselen güneşi bekle.³*

Onu sadece insanların yalnızlığı, perişanlığı, garipliği, dağımlığı, kimsesizliği ilgilendirmiyordu. Beyoğlu'nda "imansız muhitte" garib kalan Ağa

² Ümid, 13 Kânûn-i Sâni 1337/1921.

³ Şiirler şu kitaptan aktarılmıştır: Nazım Hikmet, İlk Şiirler, İst. 1998.

Camii'nin durumu da ilgilendiriyor onun hüznünü yaşıyordu. Anadolu'da Yeni Gün'de 21 Mart 1921 de yayınlanan şiir şöyle:

AĞA CAMİİ

*Havsalam almıyordu bu hazin hali önce.
Ah, ey zavallı cami, seni böyle görünce
Dertli bir çocuk gibi imanına bağlandım;
Allah'ımın ismini daha çok candan andım.
Ne kadar yabancısın böyle sokaklarda sen!
Böyle sokaklarda ki, anası can verirken,
Işıklı kahvelerde kendi öz evlâdı var...
Böyle sokaklarda ki çamurlu kaldırımlar,
En kirlenmiş bayrağın taşıyor gölgesini,
Üstünde orospular yükseltiyor sesini.
Burda bütün gözleri bir siyah el bağlıyor,
Yalnız senin göğsünde büyük ruhun ağlıyor.
Kendi elemim gibi anlıyorum ben bunu,
Anlıyorum bu yerde azap çeken ruhunu
Bu imansız muhitte öyle yalnızsın ki sen
Bir arkadaş bulurdun, ruhumu görebilsen!*

*Ey bu Caminin ruhu: Bize mucize göster
Mukaddes huzurunda el bağlamayan bu yer
Bir gün harap olmazsa Türk'ün kılıç kınıyla,
Baştan başa tutuşsun göklerin yangınıyla!⁴*

Doğumunun 100., ölümünün 40. yılına yaklaşıyoruz. Onun mezarı şimdi Moskova'da. Nerede olmalıydı? 1921 tarihli "Vasiyet"inde "Evlialar mezarı tepelerde" gömülmeyi istiyor ve ahirette onların şefaatinin umuyordu.

VASİYET

Yol Arkadaşlarıma

*Başları göğe değen sıradağlar karlıdır
Dağların yamacında geçitler rüzgârlıdır
Bu rüzgârda savrulan karlara gömülürsek
Bu güzel memlekete doyamadan ölürsek
Dünyaya açık olan gözlerimiz kapanmaz
Ruhumuzda ölümün şifalı nuru yanmaz
Taşırız bir hortlağın tesellisiz ruhunu
Siz ey bizi sevenler istemezseniz bunu
İstemezseniz eğer böyle gam çekmemizi
Doymadan öldüğümüz Anadolu'da bizi
Evlialar mezarı tepelere gömünüz
Bir şefaatchi bulur ahirette gönlünüz.⁵*

⁴ Anadolu'da Yeni Gün, 21 Mart 1921

⁵ Anadolu'da Yeni Gün, 4 Mart 1921.

Artık şu cümleyi yazabiliriz: Nâzım Hikmet'in şiir damarlarını besleyen ana kaynaklardan biri de tasavvuf kültürü ve tekke edebiyatıdır. Arapça'ya, Farsça'ya ve Mevlevî kültürüne hakim olan bir dedenin torunu olan ve böyle bir ailede büyüyen Nazım için bu çizgi sürpriz sayılmamalıdır.

*Remz-i nükât-i nâyi duyan Mevlevîleriz
Savt-ı rübâb-ı aşka uyan Mevlevîleriz
Hubb-i sivâyı şöyle koyan Mevlevîleriz
Biz dehr-i dûna yuf okuyan Mevlevîleriz.*

diyen Mehmet Nâzım Paşa'nın torunu da dedesinin izinden gidiyor:

MEVLÂNÂ

*Sararken alnımı yokluğun tâcı
Gönülden silindi neşeyle acı
Kalbe muhabbette buldum ilacı
Ben de müridinim işte Mevlânâ*

*Ebede set çeken zulmeti deldim
Aşkı içten duydum Arş'a yükseldim
Kalbden temizlendim huzura geldim
Ben de müridinim işte Mevlânâ⁶.*

Büyükbabasıyla olan bu gönül bağının bir göstergesi de DERGÂHIN KUYUSU adlı şiirini ona ithaf etmesidir. İşte mürid ve mürşidiyle ism-i celâl zikirle lâhutî atmosferiyle yakından tanıdığı bir dergâhın onun gönlündeki fotoğrafı. İşte onsekiz yaşındaki bir gencin samimiyet ve his dolu duygu ve düşünceleri:

DERGÂHIN KUYUSU

Büyükbabama

*Ne içli bir dua, ne içten bir âh,
Uyuyor serviler altında dergâh!..
Kaç kere gönlümü dinledi bu yer.
Tek tük kandillerde yorgun alevler
Titriyor gecenin sert rüzgârıyla.
Gece sanki sönen yıldızlarıyla
Gölgeli dergâhın dolmuş içine...
Bir inilti, bir ses... Bu yalvarış ne?
Ya Rabbi, ne içten anıldı adın!..
"Ölmeden öl!" diyen bir itikadın
Gönülden duyarak ulu sesini,
Ruha şifa sunan felsefesini,
Biri zikrediyor dergâhta işte.
Göklere yükselen bu inleyişte
Elemi gizlidir bir âh u vâhın.*

⁶ Yedinci Kitap, 1920.

Çoktan dervişleri yattı dergâhın..
Bu yalvaran kimdir, kim bu zikreden?
Yoksa ağlıyor mu gönlüm bilmeden!
Gönül! Bu inilti senden mi geldi?..
Hayır, işte o ses yine yükseldi,
Yine yalvarıyor, yine ağlıyor .
Gözümü dumandan eli bağlıyor
İçimde yakılan bir buhurdanım...
Vuruşu duruyor kalbimde kanım.
Bir hayalet oldu yanan benliğim:
Bu kuvvetli ruh kim? Bu zikreden kim?
Kim bu varlığını kendine çeken?..
Şimdi bir zulmette gölge gibi ben
O yalvaran sese ilerliyorum,
"Benliğim ölmeden öldü!" diyorum...
Böyle yürüyerek geçtikçe her an,
Gitgide geliyor sesi yakından
Gitgide sinerken ben gölgelere
Yorgun ayaklarım çarptı bir yere.
Titredim bir taşa ânî temasla,
Ömrümde bu kadar korkmadım asla:
Sanki ta kalbimi bir bıçak yardı...
Önümde bir küme karanlık vardı.
Bütün varlığını bir an unuttum,
Yavaşça eğilip o yeri tuttum.
Dergâh kuyusunun duvarıydı bu...
Yeniden benzimi sararttı korku.
Burdan geliyordu o iniltiler!
Gönülde titrerken şüpheli bir yer
Allaha yalvaran Allahın adı
Beynimin içinde bir uğuldadı.
Sanki bir dakika çarpmadı kalbim
Ey ulu Allahım, ey ulu Rabbim!
Kuyuda zikreden, ağlayan kimdi?
İçine eğildim... Anladım şimdi:
İsm-i Celâlini candan andıkça,
Yer yer yükselerek çalkalandıkça,
Kuyunun zulmette parlayan suyu...
Kuyu zikrediyor, ağlıyor kuyu!...⁷

VE DEĞİŞİM

Eski Nâzım, Yeni Nâzım çizgisini çizebilmek için meselâ Cumhuriyet'le yaşıt olan ve Doğu'nun iki dehası Sadı ve Hayyam'dan bahseden şu şiir okunabilir:

⁷Ümid, 7 Teşrin-i Evvel 1336/1920

Bu şiirin ders kitaplarındaki macerası için bk. M. Erol Kılıç, Dergâhların Kapatılması Ve Nazım Hikmet'in Bir Şiirine Uygulanan Sansür, Dergâh, sy.,86.

LAHUTÎ'NİN "KREMLİN"İNE MUKADDEME

Sadî
Son sözünü söyledi
Dinlemek istemiyoruz artık onun
Şirvan şallarının ahû nakışlarıyla
Kıvrılan âhengini

Bir şiir lazım ki bize
Çizsin gözümüze sınıfımızın kan
Ve alinteri kokan rengini!..

Ey "Kremlin"i yazan adam
Ey komünist "Hayyam"
İşte sen Farisî'nin
ilk
bolşevik
şairisin
Behey Lâhutî yoldaş!
Tek kalma
çoklaş

1923

SABAHATTİN ALİ

Cumhuriyet dönemindeki "Seyir Defter"leri birbirine benzeyen şâir ve sanatkarlar vardır. Nazım Hikmet'le Sabahattin Ali böyle bir ikilidir.

Nazım Hikmet 1902 yılında Selânik'te doğarken, Sabahattin Ali beş yıl sonra bu şehrin hemen doğusunda bulunan Gümölcine'de hayata gözlerini açtı. Birinci isim İstanbul Bahriye Mektebi'nde, ikinci isim Muallim Mektebi'nde tahsilini tamamladı. Nazım Rusya'da yüksek tahsiline devam ederken, Sabahattin Almanya'yı tercih etti. Nazım Hikmet Mevlânâ'ya aşıkta, S. Ali ise Abdülkadir Geylanî'den ışık ve feyz alıyordu. Yirmili otuzlu yıllarla birlikte başlayan "muhalafet"leri sonunda hapse atıldılar. Sabahattin Ali 1933 de çıkan af kanunuyla serbest kalırken, Nazım Hikmet 1950 affıyla birlikte hürriyetine kavuştu. Nazım ilk şiir kitabını 1929 da neşrederken, S. Ali ilk şiir kitabını bu tarihten beş sene sonra neşredecekti.

Otuzlu, kırklı yılların sosyalist-komünist dünyasının en hızlı kalemlerine sahip olan bu iki şairden büyük olan Romanya'dan Moskova'ya geçmiş ve orada 1963 yılında vefat etmiştir. Küçük olan ise Romanya'ya kaçarken Bulgaristan sınırında 1948'de "kim vurdu"ya gitmiştir.

Sabahattin Ali ilk şiirlerini, Balıkesir Muallim Mektebi'nde okurken IRMAK ve ÇAĞLAYAN dergilerinde yayınladı.(1926) İşte bu günlerde gönlünü kaptırdığı şahsiyetlerden biri de Kadiriye tarikatının kurucusu, Bağdat'ta medfun mutasavvıf Abdülkadir Geylanî idi.

NEFES

Abdülkadir Geylanî Hazretlerine

*Kalplere serptiği kıvılcımlardan
Bir ışık yanyor ya Abdülkadir...
Gönüller zâtını bize aşk sunan
Bir ilâh tanıyor ya Abdülkadir...*

*Bilirsin gönlümün ne duyduğunu
Karşında tekrara hacet yok bunu
Benliğim önünde ululuğunu
Daima anıyor ya Abdülkadir...*

*Başımız önünde geliyor yere
Işıklar dağıttın sen gönüllere
Pak tarikatına giren bir kere
Seni nur sanıyor ya Abdülkadir...*

*Ulviye nuruyla bizleri besle
Uğrunda ölelim biz de hevesle;
"Sabah"ın kalbi bu taze "nefes"le
Beraber kanyor ya Abdülkadir...*

1926

Bir müddet sonra şair, gönlünü 1920'li yılların en popüler ismi olan Ziya Gökalp'e kaptırdı. Cumhuriyet devrimlerinin de "fikir babası" kabul edilen Gökalp için yeni bir şiir yazmak yerine "Abdülkadir Geylanî Hazretlerine" diye başlayan şiiri "Gökalp'e İthaf" başlığıyla yeniden düzenlemeyi tercih etti. Şiiri yeni şekliyle Nihal Atsız (öl.1975) tarafından çıkartılan ATSIZ MECMUA'da yayınladı. Geylanî'ye "aşk sunan ilâh" gibi bakan şair, bu defa Gökalp'e nebî-peygamber kelimesini layık görüyordu.⁸ Nefes'in son şekli şöyledir:

NEFES

Gökalp'e ithaf

*Kalplere serptiğin kıvılcımlardan
Bir ışık yanyor ey büyük nebî...
Gönüller zâtını bize aşk sunan
Bi mürşit, tanıyor ey büyük nebî...*

*Bilirsin gönlümün ne duyduğunu
Karşında tekrara hacet yok bunu
Benliğim önünde ululuğunu
Daima anıyor ey büyük nebî...*

*Başımız önünde geliyor yere
Işıklar dağıttın sen gönüllere*

⁸ Nebî kelimesi Arapça'dır, haber getiren demektir. Peygamber kelimesi ise Farsça olup aynı anlamdadır.

*Milliyet aşkını duyan bir kere
Seni nur sanıyor ey büyük nebî...
Mefkûre nuruyla bizleri besle
Uğrunda ölelim biz de hevesle;
Gençliğin kalbi bu taze "nefes"le
Beraber kanyor ey büyük nebî..*

(Atsız Mecmua, 15.7.1931)

Bu şiir yayınlandığı yıllarda öğretmen olarak bulunduğu Konya'da bir dost meclisinde Reisicumhuru hicveden "Memleketten Haber" başlıklı bir şiirinden başı derde girmiş, mahkemede ki savunmada şiirin Sivas'daki bir Bektaşî ayaklanması sebebiyle yazıldığını söylediye de "imâ yoluyla" Cumhurbaşkanına hakareten bir yıla mahkum olmuştur.(20 Aralık1932) Cumhuriyetin 10.yılı münasebetiyle çıkan aftan istifade ile 10 ay hapis hayatı yaşadktan sonra serbest bırakılmıştır. Rivayete göre hapisten sonra görev almak, yeniden öğretmenliğe dönmek isteyince dönemin Maarif Bakanı Hikmet Bayur "Muzır" fikirlerinden vazgeçtiğine dair bir belge gerektiğini söylemiş o da "BENİM AŞKIM" şiirini yazmış böylece yeniden görev almanın önündeki bütün engeller kalkmıştır.

Varlık Dergisi'nin 15 İkinci Kânun 1924 tarih ve 13. Sayısının 201. sayfasında yayınlanan şiirin metnini okuyalım:

BENİM AŞKIM

*Bir kalemin ucundan hislerimiz akınca
Bu ince yol onları sıkıyor daraltıyor
Beni anlayamazsan gözlerime bakınca
Göğsümü parçala bak kalbim nasıl atıyor*

*Daha pek doymamışken yaşamının tadına
Gönül bağlanmaz oldu ne kıza ne kadına
Gönlüm yüz sürmek ister yalnız senin katına
Senden başka her şeyi bir mangıra satıyor*

*Sensin kalbim değildir böyle göğsümde vuran
Sensin "Ülkü" adıyla beynimde dimdik duran
Sensin çeyrek asırlık günlerimi dolduran
Seni çıkarsam ömrüm başlamadan bitiyor*

*Hem bunları ne çıkar anlatsam bir dizeye
Hisler kambur oluyor dökülünce yazıya
Kısacası gönlümü verdim Ulu Gazi'ye
Gönlümde şimdi yalnız onun aşkı yatıyor.*

İşin bir başka yönü de şudur. Bu "Ele avuca gelmez" sanatkâr şiir ve özellikle hikâyeleriyle Anadolu romantizmini çok ustaca gün ışığına çıkarırken "Devlet"le kavgalı olmaya devam edecek koğuşturmaları mahkemeler ve hapisler izleyecektir. Nihayet Dağlar ve Rüzgarlar (1934), Değirmen (1935), Kağrı (1936), Ses (1937), Yeni Dünya (1943), Sırça Köşk (1947), Kuyucaklı Yusuf (1937),

İçimizdeki Şeytan (1940), Kürk Mantolu Madonna (1943)'nin Yunanistanlı yazarı Bulgaristan sınırında öldürülecek ve mezarı meçhullere karışacaktır.⁹

Nazım gibi Sabahattin Ali'nin de "kabına sığmaz" yaratılışı onu hayatın çok farklı noktalarında değişik kişilerle birlikte olmasına sebep olmuştur. Otuzlu yıllarda Nihal Atsız'ın yanında olan Ali, kırklı yıllarda Aziz Nesin'in, Marko Paşa, Malum Paşa, Merhum Paşa'sında, Mehmet Ali Aybar'ın Zincirli Hürriyet'inde yazdı. Resimli Ay'da ise Nazım Hikmet ve Zekeriya Sertel ile beraber oldu. Beraber olduğu şahıslar değiştiyse de onun gerçek hayattan kaynaklanan olaylara dayalı hikayelerinde ki iğneleyici, tenkitçi, hicivci üslubu hiç değişmedi. Sık sık takibata uğrayan yazılarını yazdığı yıllarda Hasan Ali Yücel de Maarif bakanıydı. Sırça Köşk isimli eseri ise 1947 de Bakanlık emriyle toplatıldı.

HASAN ALİ YÜCEL

Ziya Gökalp'ın Cumhuriyet'in ilanından bir sene sonra 48 yaşında vefat etmesinin hüznü bir çok şaire ilham kaynağı olmuştur. Bu şairlerden biri de-bir ara bolşeviklik ve komünistlikle suçlanan- Hasan Ali Yücel'di (öl.1961). O da gençlik yıllarında bir başka tarikat pirine aşık olmuştur: Mevlânâ. Ailesi ve yakın çevresi itibarıyla Mevlevî kültürüyle beslenen Hasan Ali'nin "Ziya Gökalp'ın Aziz Ruhuna" ithafıyla başlayan manzumesi, Gökalp'ın 1918 yılında neşrettiği bir şiir kitabının adını taşıyordu: YENİ HAYAT.

Hasan Ali, diğer şiirleri gibi bu şiirinde de baştan sona tekke edebiyatının yadigâr ve istilahlarını kullanmıştır.

*Dıymadan düşünmek yok dinimizde;
Biz kalp adamıyız gönül eriyiz.*

beytiyle başlayan ve

*Her yerde bulunmaz eşimiz bizim;
Biz yeni hayatın erenleriyiz!..*

tesbitiyle sona eren bu güzel manzumede Hasan Ali daha sonraki yıllarda bazı meslektaşları gibi değişiklikler yapmış "Gazi" ile ilgili bir dördlük ilâve etmiştir.

İlk şekliyle son şeklini mukayese edebilmek için iki şiiri yan yana veriyoruz:¹⁰

⁹ Şiirler şu kitaptan aktarılmıştır. Sabahattin Ali, Bütün Şiirleri, hzn. Atilla Özkırımlı, İst. 1999. S. Ali'nin Hikaye dünyası için bk. Mustafa Kutlu, Sabahattin Ali, İst. 1972.

¹⁰ Hasan Ali Yücel'in dervişâne şiirleri ve mevlvî oluşuyla ilgili geniş bilgi için bk. Mustafa Kara, Doğumunun 100. yıldönümünde Mevlvî Bir Maarif Vekili Hasan Ali Yücel, Dergâh, Haziran 1998, sy. 100.

YENİ HAYAT

-Ziya Gökalp'in aziz ruhuna-

*Duymadan düşünmek yok dinimizde;
Biz kalp adamıyız, gönül eriyiz.
İnsanız, insanlık esastır bizde;
Ne ciniz, ne melek ne de periyiz!*

*Keşkülte asayı çölde bıraktık;
Külâhı, hırkayı çiviye taktık;
Dillerde marifet kandili yaktık;
Bu ince işlerin hüner-veriyiz*

*Mücerred değiliz, ailemiz var;
Başımızdan aşkın gailemiz var;
Bin kârvan tutacak kafilemiz var,
Varlık diyarının seferberiyiz!..*

*Biz Hakka aşığız, isteğimiz Hak;
Doyurmaz âhrette saadet ummak;
Dileriz dünyada kurulsun "uçmak"
Bu yolun ümmetsiz peygamberiyiz!..*

*Mabûdu göklerden gönle indirdik;
Hâlikle mahluku biz sevindirdik;
Gözlerde çağlayan yaşı dindirdik;
Biz zemzem değiliz, alın teriyiz!..*

*Devrin güneşleri garptan doğmada,
Tan yerinde yanan ateş soğmada,
Şark'ı karanlıklar ezip boğmada,
O meşum gecenin biz seheriyiz!..*

*Fark ettik nihayet aç ile toku;
Anladık en sonra var ile yoku;
Bırak o kitabı gel bizi oku!..
Bizler ki hilkatın son eseriyiz,*

*Gönlümüz kılıçtır, tenimiz kını;
Orada saklarız vatan aşkını;
Ülkeler fetheder sevgi akını;
Sanmayın bu yolda bizler geriyiz!..*

*Okuyup okutmak, işimiz bizim;
Haram lokma kesmez dişimiz bizim;
Her yerde bulunmaz eşimiz bizim;
Biz yeni hayatın erenleriyiz!..*

YENİ HAYAT

"Dinle şair eski ozanı
Okuyor yürekte Altın destanı"

Z. K.

*Duymadan düşünmek yok dinimizde;
Biz kalp adamıyız, gönül eriyiz.
İnsanız, insanlık esastır bizde;
Ne ciniz, ne melek ne de periyiz!*

*Keşkülle asayı çölde bıraktık;
Külâhı, hırkayı çiviye taktık;
Gönülde marifet kandili yaktık;
Bu ince işlerin hüner-veriyiz*

*Yalnız değiliz, ailemiz var;
Başımızdan aşkın gailemiz var;
Bin kârvan tutacak kafilemiz var,
Varlık diyarının seferberiyiz!..*

*Biz Hakka aşığız, isteğimiz Hak;
Doyurmaz âhrette saadet ummak;
Dileriz dünyada kurulsun "uçmak"
Bu yolun ümmetsiz peygamberiyiz!..*

*Tanrıyı göklerden gönle indirdik;
Abitle Mabudu biz sevindirdik;
Gözlerde çağlayan yaşı dindirdik;
Biz zemzem değiliz, alın teriyiz!..*

*Bu günün güneşi batıdan doğdu,
Sıcak ülkelerin ateşi soğdu,
Şark'ı asırlarca karanlık boğdu,
O meşum gecenin biz seheriyiz!..*

*Fark ettik nihayet aç ile toku;
Anladık en sonra var ile yoku;
Bırak o kitapları gel bizi oku!..
Bizler ki hilkatın son eseriyiz,*

*Gönlümüz kılıçtır, tenimiz kını;
Orada saklarız vatan aşkını;
Çarpsın göğsümüze düşman akını,
Ulu Türkelinin biz siperiyiz*

*Gazi'dir o büyük yurdu Yaratan
Yabanı, bağrından söküp fırlatan;
Yüce kalbi oldu Türklüğe vatan
O, baştır; biz onun öz neferiyiz.*

*Yaşayıp yaşatmak işimiz bizim,
Haram lokma kesmez dişimiz bizim;
Her yerde bulunmaz eşimiz bizim;
Biz yeni hayatın erenleriyiz!..*

10.VI.1926

SÂMİH RİFAT

Cumhuriyet'den önce şiir yazmaya başlayan ve Cumhuriyet'den sonra bu işe devam eden şairlerden biri de Sâmih Rifat'dır. 1874 yılında İstanbul'da doğan Samih Rifat, 1932 de Ankara'da vefat etmiştir. Yedikule Bektâşî tekkesi dervişlerinden Hasan Rifat Bey'in oğlu, mûsikîşinas Ali Rifat Çağatay'ın (öl.1935) kardeşi şair Oktay Rifat'ın (öl.1988) babasıdır. Eşi ise, Nazım Hikmet'in teyzesidir.

İlk tahsilini babasının yanında yapması ve Farsça öğrenmesi Samih Rifat'ın bektâşîmeşreb bir şair olmasının da yolunu açmış oldu.

Hezerân per açıp reng-i ziyâdan

Ufûl etmiş güneş sahn-ı semâdan.

diye başlayan NEFES, Kerbelâ şehidi Hüseyin'i diğer peygamberlerden üstün tutan şu beytiyle sona ermektedir:

Resûl-i Kibriyâ'nın nûr-ı 'aynı

Muazzездir benimçün enbiyâdan.

Kendi şiirlerini besteleyen Sâmih Rifat'ın bir bestesinin güftesi şöyledir:¹

Ezelden âşıkım ben Muhammed Mustafa'ya

Fedâ olsun hayâtım bütün Âl-i Abâ'ya

Acır bî-şübhe onlar bu rûh-i bî nevâya

Kabul etsin erenler kul oldum Mürtezâya

Ne sabrım kaldı artık ne ârâm ü karârım

Hüseyin'in âteşiyle yanar kalb-i nizârım

Tutar eflâki her şeb figânım âh ü zârım

Revandır seyl-i eşkim fezâ-yi Kerbelâ'ya

Gehî nisyân edersem ne var savm u salâti

Unuttum Ehl-i Beyt'in gamından kâinâti

Olur elbet müsâdif nigâh-ı iltifâti

Alî'nin rûz-ı mahşer hazin bir âşinâyâ

O mü'minlerle zâhid sen ol cennette hemdem

¹ Bk. Saadettin Nuzhet Ergun, Dinî Musikî, II/686. a.mlf, Samih Rifat, İst. 1934. Yılmaz Öztuna, Büyük Türk Musikîsi Ansiklopedisi, II/261. Pek çok bestenin sahibi olan kardeşi Ali Rifat'ın İstiklâl Marşı bestesi 1930'lara kadar okunmuştur.

*Ki nesl-i Mustafâ'yı kılar pâmâl-i mâtem
Kolunda hırz-ı Yâsin dilinde İsm-i A'zam
Salar tığ-i adâvet sudûr-i Hel etâ'ya*

*Budur Sâmih niyâzım erenler serverinden
Bana bir cür'a sunsun şerâb-ı Kevserinden
Görüp resm-i sülûku Horasân erlerinden
Karîn oldum hakikat yolunda evliyâyâ*

1912'de Konya, 1913'de Trabzon, 1914'de Erzurum, 1915'de ikinci defa Konya valiliğine atanan Samih Rifat, 1923-1930 yılları arasında Çanakkale milletvekili olarak hizmet verdi. Güneş Dil Teorisi'ni savunan, Zerdüş'tün Türk olduğuna inanan şâir İstiklâl Savaşı'nın da meşhür hatiplerindendi.

İbnü'l-Emin kendisiyle ilgili şu tesbitleri yapıyor:

*"Her zamanın icâbâtını takdir ve tevkîr eden ve 'Nabza göre şerbet eyler i'ta' mısırâna masâdek ezkiyâdan idi. Meşrûtiyet'in ilânını mütâkiben "İttifak" ünvanlı bir gazete çıkardı. Yazdığı makâlelerle o devirdeki hall ü akîd erbâbının teveccühünü kazandı. Az zamanda müştêşarlığa, valiliğe yükseldi. Devr-i lâhik'de de makkûl ve meb'us oldu."*²

Samih Rifat tipik bir bektâşî dervîşidir. Kerbelâ hüznünü bütün varlığıyla yaşayan ve ömürboyu terennüm eden bir gönül dünyasına sahiptir. Şiirlerinin başlıklarında ve muhtevalarında sizi sık sık şu kelimelerle selamlar: Keder, firkat, feryad, mihnet, felâket, tahassür, cevr, suziş, belâ, mükedder, idbâr, teessür, bî-karâr, nâle, garip, girdap, nevmîd, türbe, sâmit, gam, zulumât, ayrılık, mehcûr, dert, girye, me'yûs, 'alîl, muzdarib, mersiye.

Konu ile ilgili bir rubâisi şöyledir:

*Bana şair diyorsunuz güya
Rikkat-amûz imiş neşîdelerim
Nasil etmem ki âh u vâveylâ
Âh u zâr olmuş en büyük hünerim.*

03.04.1313

Bilindiği gibi tekke edebiyâtına hakim olan hüznün kaynağında iki Hüseyin vardır: Hüseyin-i Kerbelâ ve Hüseyin-i Mansûr. Bu iki isim onun gündeminden hiç düşmemiştir.

*İrtikâ eyledi Mansûr Enelhak diyerek
Hâkden cezbe-i aşkınla ser-i dâra kadar
Kulun eflâke suûd etse tenezzül sayılır
Ben kulum der giderim âlem-i didâra kadar*

.....
*Ağladım yandım şehîd-i Kerbelâ'nın hâline
Cevher-i eşkimle nakşettim kitâb-ı sineme*

²SATŞ, III/1673 vd. Ayrıca bk. TDEA, VII/455-456.

*Bir Hüseyinî nağme icad eyledim Şâh-ı Necef
İnciler dizdirdi sertâpâ rebâb-ı sineme*

1313 yılının Muharrem ayında yazılan Hasbihal isimli 30 beyitlik şiirin bir yerinde şöyle diyor:

*Sen misin Kerbelâ-yı hicrânın
Hâke düşmüş Hüseyin-i giryânın
Seni tazib eden müslümanın
Yok mudur sinesinde imanı*

Mürşidine ithaf ettiği bir başka "Nefes" de yine aynı neşve terennüm edilmektedir.

NEFES

*Medet ey Pîr-i kudsî âsitânım
Kapındır melce ü dâr-ül-emânım
Değil hâlî dili-nâlık zebânım
Sirişk-i dîdem olsun tercemânım*

*Büyüksün mazhar-ı sırr-ı Ali'sin
Gören çeşmâna her dem müncelîsin
Keremver bîmuâdil bir velîsin
Kalır vasfında pek âciz lisânım*

*Gönül âyinesin mihr-i münevver
Bütün hüsnünle rüşendir gönüller
Tutarken destimi mürşidle rehber
Güzel nûriyle meşhûn oldu cânım*

*Görüp ayn-el-yakîn Zât-ı Hüdâ'yı
Çıkardım hâtırımdan mâsivâyı
Reh-i aşkında buldum her safâyı
Senin sâyendedir emn ü emânım*

*Füyüz-i Hakk'ı gördüm mürşidimden
Hümâ-yı evc-i feyz ü rif'atim ben
Hevâ-yı aşka uy olsun gönül şen
Getir sâkî getir rüt-ı girânım*

*Senindir Sâmih ey Pîr-i muallâ
Edersen mahvolur bâbından iclâ
Ne var hayrân-ı feyzim olsa dünya
Kulun olmakla mağbût-i cihânım*

Yayınlanmamış eserlerinden biri de "Osmanlı'da Din Telakkileri" adını taşımaktadır. Sadettin Nüzhet'in verdiği bilgiye göre bu eserde batınî zümreleri,

özellikle Bektaşîliği ele alıp incelemiştir. Onun Bektaşî Nefes'lerinden biri de şöyledir:

NEFES

*Nedir sende ey dil bu dâğ-ı elem
Tarîk ehli çekmez felekten sitem
Mededhâh olanlar görür dembedem
Ali'den mürüvvet Ali'den kerem*

*Ali'dir vasiy-yi Resûl-i Hüdâ
Anındır mürüvvet anındır atâ
Olan bârigâh-ı Ali'den cüdâ
Çeker tâ bemaşer azâb ü nedem*

*Cihan olsa şâyed bugün rehzenim
Yolumdan udûlüm görülmez benim
Ali Zât-ı Hak'tır diyenlerdenim
Odi rûh-i ma'nâ-yı Levh ü Kalem*

*Yalandır bu varlık bu sahn-i şühûd
Muhammed Ali var cihân lâvücûd
Ne lâzım taharrî-i bûd ü nebûd
Getir sâkiyâ sen heman câm-i Cem*

*Yarın sen edersin cihandan güzâr
Kalır halka Sâmih sözün yâdigâr
Ötürsen de rûhun olur neş'e-dâr
Okundukça nutkun negam ber negam*

"Allah'ı Arayan Cezbelerim" başlığını taşıyan bir diğer şiiri kainattaki esrar ve ahenkle bütünleşen bir derviş gönlün terennüm, dua ve niyazını ihtiva etmektedir:

CEZEBÂT-I İLÂHCÛYÂNEM

-Kardeşim Andelib'e-

*Rü'yâ-yi subh içinde uyurken zevilhayât
Bir cezbe verdi gönlüme envâr-ı kâinât
Baktım semâya sığmayan ecrâma.... rûhumu
Cezbetti arşa doğru o âsâr-ı ihtişâm
Açtım fûrûg-i âlem-i ilhâma rûhumu
Hüzn âver oldu tab'ıma bir neşve-i garâm*

*Yüksel Dedikçe etti hayâlim zemîne meyl
Bir ra'se-i herâs-ı tereddüd nümûn ile
Sandım dem-i tecelli-i didârdır bu leyl
Rûhum sukuta başladı bîm-i cünûn ile*

*Yüksel dedikçe pîş-i celâlinde Rabb'imîn
Ruhum sukûta başladı me'yûs u bî karâr
Gönlüm fezâ-yi subh-i cemâlinde Rabb'imîn
Kail değildi görmeğe bir reng-i istitâr
Sermesti-i garâm ile nâlân-ı ıztırâb
Artık Hüdâ'ya ağlayarak eyledim hitâb:
İlâhî! niçin dergâh-ı ihsânında nâlem bî eser kalsın
İlâhî! söyle rûhum bârigâhundan cevâb alsın
Senin aşkınla nâlân bir gönüldendir bu istimdâd
Cevâb ister dil-i remz âşinâdan yükselen feryâd
İlâhî! söyle her yer sence bir Tûr-ı muallâdır
Sen intâk eyledikten sonra her müştâk Mûsâ'dır
Görün bir lâhza; giryân olmasın meczûb-i müştâkın
Görün hecrinle pâyân bulmasın gönlümde eşvâkın
Görün subh oldu ben hâlâ şu ümmîdimle bîdârım
Görün lutf eyle yâ Rabbî! Saâdet hâh-ı dîdârım*

*Durdum, semâda bekledim olsun ufukların
Fevkinde bir cihân-ı ülûhiyyet âşikâr...
Nûr-ı sehr göründü, fezâ-yi münevverin
Dâmânı açtı goncalar altında bir bahâr*

*Hâlâ sükûn- içinde lisân-ı melâletim...
Tekrâr ederdi "Söyle!" niyâz-ı hazinini
Durdum o anda sâmia-i hûş ü dikkatim
Duymuştu Rabb'imîn kelimât-ı güzînini
Baktım uzakta.. hayli uzaklarda bir sadâ
Kur'an tilâvet etmede.. pür şevk-i i'tilâ*

12 Mart 1315

Şiirin 4. Kısımındaki "feryâd" ile Mehmet Akif'in 1341 tarihli Gece isimli şiiri arasında dikkat çekecek derecede benzerlikler vardır.

SÂMÎH RIFAT VE YAHYA KEMÂL

*Yaslı gittim şen geldim
Aç koynunu ben geldim
Bana bir yudum su ver
Çok uzak yerden geldim*

mısraların sahibi Samih Rifat'ın tekke psikolojisini terennüm eden şu Nefes'ine daha sonra Yahya Kemal Beyatlı (öl.1958) nazire yazacaktır.

NEFES

*Hezerân per açıp reng-i ziyâdan
Ufûl etmiş güneş sahn-ı semâdan*

Şebistân-ı elem hâli sadâdan
Gönül pür girye hâl-i inzivâdan

İlâhî meşrebim vahdet perestim
Şerâb-ı cilve-i hayretle mestim
O sağardır ki zinetsaz-ı destim
Dolar humhane-i al-i abâdan

Ne beklersin kılıp ey bād-ı şebhiz
Demâdem turra-ı ezhâr-ı tehziz
Getir lutfeyle bir buy-ı dilâviz
Meşam-ı câna kabr-ı Murtazâdan

Bu demdir tâbımın devr-i melâli
Sever zulmetle ruhum hasbihâli
Sadâlar duymanın var ihtimâli
Karanlıklarda amâk-ı hafâdan

Uzaktan yalvarıp ebr-i bahâra
Dedim gel şöyle meyl et bir kenara
Hüseynimden haber ver kalb-i zâra
Eğer geçtinse deşt-i Kerbelâdan

Ne mümkün sevmemek SâmiH Hüseyni
Kabul eyler mi insan öyle şeyni
Rasûl-i Kibriyânın nûr-ı aynı
Muazzezdir benimçün enbiyâdan

SâmiH Rifat

Bu şiire nazire yazan Üsküp'lü şâir bir açıklama yapma ihtiyacını da hissetmiş ve tasavvufî şiirin kaynaklarının kurduğunu ifade etmişti.

İTHÂF

Abdülhak Hamid'den sonra ledünnî şiirin menbâları kurudu. SâmiH Rifat Bey'in hâtif sadâsını andıran bir manzûmesi bu çorak devrin en güzel eseridir. O eserin kafiyelerinden doğan bu mısraları sâhibine ithâf ediyorum.

Fer almışken tulû-ı kibriyâdan
Bu gün bî-vâye kalmış her ziyâdan
Bu mülkün farkı yok bir tengnâdan
Niçin nûr inmiyor artık semâdan?

Bu şek, bağırında her gün gâh ü bî-gâh
Dolaştım "Hû!" deyüp dergâh dergâh
Ümid ettim ki bir pîr-i dil-âgâh
Desün "Destûr!" mihrâb-ı hafâdan

*Abâ var, post var, meydanda er yok
Horâsân erlerinden bir haber yok
Uzun yollarda durdum hiç eser yok
Diyâr-ı Rûm 'a gelmiş evliyâdan*

*Tecellîgâh iken binlerce rinde
Melâmet söndü Şark'ın her yerinde
Bu devrin gerçi son sohbetlerinde
Nefes 'ler dinledik sâz-ı Rızâ'dan*

*O yerler işte Bağdat, işte Âmid
Bugün her şûleden mahrûm, câmid,
O yerlerden gelen son yolcu Hâmid
Haberdâr olmaz olmuş mâverâdan*

*Bu manzûmenle ey üstâd-ı hoşkâm
Ali'den doldurup iksîr-i ilhâm
Leb-i uşşâka sundun öyle bir câm
Ki yoğrulmuş türâb-ı Kerbelâ'dan*

Yahya Kemâl

VE 1930

“Ali zât-ı Hak'dır diyenlerdenim” mısraının sahibi, gençliğinde Hacı Bektaş-ı Velî ile gönül gözünü aydınlatmıştı. Şimdi ise Gazî'nin “ilâhî” bakışıyla karşı karşıya idi.

18 Mart 1930 tarihli şiiri önündeki metin ile birlikte okuyalım:

ŞÜKRAN

-Muhterem Muallim Afet Hanımefendi'ye-

Efendim,

İstiklâl mücadelesinin zaman zaman ruhuma ilham ettiği değersiz sözleri bir tarafa kaydetmek tufunda bulunacağınızı tebşîr etmişsiniz. Artık bunlar büyücek bir kitap teşkil edecek kadar birikmiştir. Yeniden de yazıyorum ve ömrüm oldukça da yazacağım. Mücadele esnasında Büyük Gazî üç dört arkadaşımın beni hususi himayesiyle ihya etmişti. Geçen gece onun nâfîz ve ilâhî bakışları karşısında kendi kendime düşündüm ve ağladım. Samimî göz yaşlarımı şu perişan neşidemle size gönderiyorum. Bir gün tensib buyuracağınız şekilde onları matbuata da tevdi ederiz efendim.

*Kurtaran bir zafere asırlar acıkmıştı
Vatanda görülmemiş bir kahraman çıkmıştı.
Gidip görevim dedim, yüzünü doya doya;
Koştum tam on yıl evvel, geldim Anadolu'ya*

*Bir gurbet hastasıydım, âciz, kimsesiz, düşkün;
İçin için ağladım yattığım handa bir gün.*

*İstiklâl yollarında, düşmanla vuruşarak
Ölmek için lâzımdı, yemek, içmek, yaşamak.*

*İnsanlar diyordu: git! mezarlar diyordu gel!..
Baktım, bana uzandı cihanı kavrayan el.
Artık ben de cidâlin, canlı bir askeriydim;
Onun gittiği yolda onun emirberiydim.*

*Ey Büyük kurtarıcı! yalnız sendin o zaman,
Bütün savaşanları ayak üstünde tutan,
En acı sefaletler kemirirken bu yurdu,
Her düşen, yaralanan sana "yetiş" diyordu.*

*Sen ümit ve teselli dağıtan bir kudrettin.
Her ne tarafa dönsem sana yaklaşıyorum.
Bilsen ruhumda nasıl bir minnet taşıyorum.
Sevgili vatanıma benzedin nazarımda;*

*Şükranlarım kaynıyor hayat damarlarımda.
Beni de onun gibi esirgedin, yaşattın;
Karıştı hayatıma, büyük, tarihi adın.
Oğluma isim verdim, "Gazi Kuloğlu" diye;*

*Götürsün evlatlarım bu sıyı ileriye.
Gazi Kuloğulları ebedi bir nâm olsun!
Seni unutanlara bu vatan haram olsun!*

Ankara: 18 Mart 1930

VELED ÇELEBİ

Tasavvufî hayatla olduğu gibi "dil" konularıyla yakından ilgili olan bir derviş de Veled Çelebi İzbudak'dır (öl.1953). 1869 Konya doğumlu olan Veled Çelebi, ilim ve irfan dünyasıyla ilgili tahsilini tamamladıktan sonra bir Mevlevî dervişinin yükselebileceği son noktaya kadar yükselmiş ve Konya Mevlânâ Dergâhı Postnişin'i olmuştur. 1914'de "Mücâhidîn-i Mevleviye Alayı" nın başında Şam'a giderek Cemal Paşa'nın komutasındaki Dördüncü Ordu'ya katılmıştır. Daha sonraki yıllarda İstanbul'da, Tedkîkât-ı Lisâniye Encümeni'nde görev alan Çelebi, Ankara'ya geçtikten sonra Ziya Gökalp ve Samih Rifat'la birlikte bu saha ile ilgili çalışmalarına devam etmiştir.

İslâm Medeniyeti'nin üç temel dili Arapça, Farsça ve Türkçe'ye hâkim olan Veled Çelebi, zevk aldığı kitapların da üç tane olduğunu ve özelliklerini şöyle sıralamıştır:

*Geçtim hevesât-ı dünyevîden
Zevk aldım umûr-ı uhrevîden
Ya Rab beni bir nefes ayırma
Kur'an u Hadis ü Mesnevî'den*

*Hamdenillah ki fezyâbım
Kur'an'daki râz-ı maneviden
Ashâb-ı Hadis'in isrine uy
Ayrılma bu mezheb-i kavîden*

*Keşfettim o râz-ı Mesnevi'yi
Güftâr-ı elif-i münzeviden
Reddetme Veled kulun ilâhî
Sadat-ı Kirâm-ı Mevlevî'den³*

1923-1943 yılları arasında mebûs olarak TBMM'inde görev yapan İzbudak'ın 14 Haziran 1928 tarihli Servet-i Fünûn'da yayınlanan aşağıdaki şiiri şu başlığı taşıyor:

“Gözbebeğimiz Tesellây-ı Hayatımız Ümid-i İstikbâlimiz, Sevgili Gazi'mize”⁴

*Şems-i ikbâl-i vatansın âsümân durdukça dur
Bâis-i sulh-ı cihân sensin cihân durdukça dur*

*Ey güneş, sen en uzakdan da olursun nûr paş
Zerre zerre ben gibi bin bendegân, durdukça dur*

*Hâle-veş etrâfını dönmek ne devlettir senin
Tende cânımsın benim sen, tendi cân durdukça dur*

*İzz ü şânı, seyf-i meslûlünle kâim devletin
Devletinle, satvetinle izz ü şân durdukça dur*

*Nûr-ı seyyâl oldu şevkinla zebânımda beyân
Ey meânî şâhı, iklimi beyân durdukça dur*

*Görmez elbette iyânı kimse muhtâc-ı beyân
Matmahı ayın-ı bedâhetde iyân durdukça dur*

*Fitne-i âhir zemân kaldırmıyor baş korkudan
Ey penâh-ı ümmet-i âhur zemân durdukça dur*

*Ey Veled, bir sâye perverde duâgûsun ana
Sayesinde Gazi-i sahib kıran durdukça dur.*

GÖKALP'İN İSTİDASI

Cumhuriyetin ilk günlerinde dil ve kültür konularıyla ilgili olan herkese yol gösteren şahsiyetlerin başında Ziya Gökalp bulunuyordu.1924 tarihli mezar taşındaki kitâbe “Büyük mürşid Ziya Gökalp burada yatıyor” cümlesiyle

³ Ahmet İrsoy tarafından bestelenmiştir.

⁴ İnal, SATŞ, IV/1981.

başlamaktadır. Bir yıl sonra vefat etseydi şüphesiz bu kelime kullanıl(a)mayacaktı. Gökalp bir derviş değildi. Ama bir Osmanlı aydını olarak işin içindeydi. Tekkelerin ihyâ ve ıslahı için projeleri vardı. Bu projelerden birini Diyarbakır'da yayınlanan Peyâm adlı gazetenin 27 Temmuz 1325 (1909) tarihli nüshasında yayınlanmıştı.

“İctimaî Tasavvufa Göre” alt başlığıyla yayınladığı “Tevhid” adlı 1914 tarihli şiiri şöyledir:

TEVHİD

İctimaî Tasavvufa Göre

*Tanrı'mız bir tek ilâh,
Yok bize başka penâh,
İkiye tapmak günâh
Lâ-İlâhe İllâ'llâh!*

*Yurtta birkaç can olmaz,
Birden çok vicdân olmaz,
Ortaklı cânân olmaz,
Lâ-İlâhe İllâ'llâh!*

*Gövdelerde Kesret var,
Gönüllerde Vahdet var,
Fertler yok cemiyet var!
Lâ-İlâhe İllâ'llâh!*

*Kalkar, rûhlar bir yerde
Olunca, kalpten perde;
Bir göz doğar içerde!
Lâ-İlâhe İllâ'llâh!*

*Bir göz ki Yezdân odur,
Millet o, vatan odur,
'Urf, İcmâ, Kur'ân odur!
Lâ-İlâhe İllâ'llâh!
Muhammed Resûlu'llâh*

Yazımın başında “kurtarıcı bekleyen” insan psikolojisine temas edilmişti. Her toplumda var olan bu “mehdî” bekleme anlayışı bizim toplumumuzda da dün vardı bugün de vardır. Mehdilikle ilgili boşluğu toplumumuzda şimdilik politikacılar, parti liderleri ve üst düzey yöneticiler doldurmaktadır. Bu asrın başında bazı insanlar Ziya Gökalp'ten bir şeyler bekliyorlardı. O da Gazî Paşa Hazretleri'ne istida=dilekçe yazarak “kurtuluş” u arıyordu. Tarih 1922.

İSTİD'Â

Gazî Paşa Hazretleri'ne

*Bu yurd mahrûm düzenlikten, umrândan..
Köylülerin nasibi yok irfândan;*

*Ey kurtaran bizi zâlim Yunan'dan!
Kurtar bizi daha birçok düşmandan!*

*Medeniyet gerçi bize uzaktır;
Mefkûremiz güneş kadar parlaktır..
Bütün millet yükselmeğe müştâktir:
Kurtar bizi cehâletten, noksândan!*

*Harpte nasıl ün aldıysa her nefer,
Tezgâhta da san'atına versin fer..
Kazanalım her hünerde bir zafer:
Kurtar bizi iktisadî buhrândan!*

*Mektep, müze, dârü'l-fünûn isteriz;
Halkçılığa uyar kanûn isteriz;
Terakkimiz her ân koşsun isteriz:
Kurtar bizi beyne'l-milel hüsrândan!*

*Sen dâhîsin, buna çoktan inandık..
Mefkûresiz rehberlerden pek yandık..
Garp'ta Şarklı yaşayıştan usandık:
Kurtar bizi bu karanlık zindândan!*

*Göster şimdi ilmi, harsî hedefler:
Âlim, şâir, kumandan da hep asker..
Her şey olur: Yalnız iste, emir ver..
Kurtar bizi meskenetten, hirmândan!*

*Sürümüzde bir kurt çoban kalmasın,
Tepemizde gizli düşman kalmasın;
Düşmanların dostu hakan kalmasın:
Kurtar bizi bu yaldızlı yilandan!*

*Abdülhamîd gerçi Kızıl Sultan'dı,
Buna nisbet yine o bir insandı..
Çok ma'sûmlar Fetvâ'sına aldıandı:
Kurtar bizi artık Kara Sultan'dan!*

İKİNCİ İSTİD'Â

Gazî Paşa Hazretleri'ne

*Sen deyince, "Sulhten sonra isterim:
Herkes gibi bir fert olmak, hür olmak.,,
Hepimizde doğdu büyük bir vehim:
Gerçekten mi bu kıyâmet kopacak?*

*Yeniden mi başlayacak felâket?
Düşecek mi yine derde memleket?*

*Hâyır asla! Yoktur buna bir inkân:
Fert olamaz bir milletin beşîri..
Hürdür belki mefkûresiz bir insan,
Hür olamaz vazifenin esîri..*

*Kimse yarım bırakamaz bir işi,
Eserinin borçlusudur her kişi..*

*Gazî Paşa! Gerçi fazla yorulduñ,
İhtimâl ki râhata da muhtâçsın..
Lâkin Türk'ün tılsımını sen bulduñ,
İksîr gibi bu millette ilâçsın..*

*Türk çocuktur yaşayamaz babasız;
Karanlıkta kulağuzsuz, lambasız..*

*Artık çiftlik değil bu hür memleket,
"Malikâne" yazılamaz taşında..
Kahramanlar soyu olan bu millet,
Arslanları görmek ister başında..*

*Tehlikeli anda ona kim medet
Eylemişse odur ancak mu'temet..*

*Tepesinde kahramanlar olunca,
Bu memleket dâim gitmiş ileri..
İlk sıraya harîs fertler dolunca
Paslı kalmış kalbindeki cevheri..*

*Bu milletin hâli olur pek yaman,
Kulâğuzu olmazsa bir kahraman..*

*Gazî Paşa! Ulu Tanrı aşkına,
Elinde bu mülkü çürük bırakma!
Acı, kurtardığın yurdun halkına,
Öksüz gibi boynu bükük bırakma!*

*Mektebînde onu okut, çalıştır..
Yavaş yavaş halkçılığa alıştır..*

*Neticeden anlaşılır isâbet:
Yoktur senin gibi Türk'ü anlayan..
Bilen, ancak yapabilir bir hizmet,
Sensin asrı bilen, mülkü anlayan..*

*Bu milletin sen tutmazsan elinden,
Yanlış yola gidebilir cehlinden..*

*Sen yalnız bir büyük insan değilsin;
Sende saklı nice mechûl kuvvetler..
Yalnız dâhi ve kahraman değilsin;
Hep sendedir bize mevhûb nusretler:*

*Türk feyzinin kaynağısın, taş, durma!
İçten gelen hamleleri durdurma!*

*Tekâmülün zembereği dehândır,
Talihimiz sende etmiş tecelli..
Bizi mev'ûd terakkiye ulaştır:
Bu da senin vazîfendir besbelli..*

*Türk, harsını Garp'ten ödünç alamaz,
Nûrlanırken cihân, nûrsuz kalamaz...*

SONUÇ

Sabahattin Ali, Ziyâ Gökâlî'e

Gönüller zâtını bize aşk sunan
Bir mürşid tanıyor ey büyük nebî

diye hitabederken, Ziyâ Gökâlî Gazi Paşa'ya "Kurtar bizi" nidalarıyla istimdâda başvurmuştur:

Sende saklı nice mechûl kuvvetler

.....

Hep sendedir bize mevhûb nusretler

Tekrar yazımızın baş tarafına dönüp dördüncü paragraf okunabilir.
Doğu cephesinde değişen bir şey yok!